

La formació dels Països Catalans no s'entén sense la presència de jueus i musulmans, dos col·lectius històricament perseguits. Tanmateix, avui dia, mentre el nombre de seguidors de l'islam creix any rere any i els seus practicants són més visibles, el judaisme continua vivint-se de forma molt més discreta.

La famosa frase “Catalunya serà cristiana o no serà”, que hom atribueix a Josep Torras i Bages –bisbe de Vic a principi del segle passat–, és una mostra de com el cristianisme, i més concretament el catolicisme, ha estat considerat l'única religió dels catalans. De fet, aquesta percepció encara continua molt viva avui dia, i per aquesta raó, després de segles de persecució, tant jueus com musulmans reivindiquen el paper tan important que han tingut en la història del país i reclamen un espai a la societat actual. A parer de la historiadora Dolors Bramon, la presència jueva i

Dividits per la història

islàmica als Països Catalans “és un fet incontestable”. Bramon, que ha publicat nombrosos llibres sobre aquesta qüestió, i també sobre la discriminació que han rebut al llarg dels anys jueus i musulmans, considera que la identi-

tat catalana és una barreja de les tres grans tradicions religioses monoteistes. “Així com ha costat molt que es digui que la nostra cultura forma part de la tradició judeocristiana, a causa de l'enemistat secular entre cristians i jueus, penso que també haurem de parlar de civilització *islamocristiana*, perquè hi ha molts punts de contacte entre jueus, cristians i musulmans i, malgrat l'augment, saludable al meu entendre, del pensament laic, el ròssec cultural del passat conforma la nostra identitat”, explica Bramon.

Sigui com vulgui, el sistema democràtic que s'implantà a l'estat espanyol ara fa més de trenta anys ha afavorit la llibertat de culte i la presència de jueus i musulmans als espais públics, cosa impensable durant la dictadura franquista. Tanmateix, mentre l'islamisme, sobretot per l'arribada d'un gran nombre de persones procedents principalment dels països del Magrib, ha crescut notablement aquests darrers anys, el judaisme continua essent una religió poc visible. Això, segons Jai Anguita, president de Bet Shalom, una de les associacions jueves que hi ha a

JORDI PLAY

Un grup de musulmans fan l'oració del divendres en una mesquita de Barcelona.

“L’Islam ha estat exclòs de la construcció nacional”

Abdenur Prado, president de la Junta Islàmica Catalana

—Al llibre que heu publicat fa poc, *El retorn de l’Islam a Catalunya* (Llibres de l’Índex), parleu d’islam català i no d’islam a Catalunya. Quina diferència hi ha?

—A Catalunya es considera l’islam com una cosa forana, que ha estat trasplantada. Moltes vegades es parla de cultura islàmica, però l’islam és una tradició, un camí espiritual, que es manifesta en moltes cultures diferents. No és igual l’islam del Senegal que el de Catalunya.

—Però, a què us refereu, exactament, quan dieu que el retorn de l’islam ofereix la possibilitat de tancar una ferida oberta?

—La ferida oberta és l’exclusió de l’islam de la construcció mítica i ideològica de la identitat nacional catalana, sobretot per la historiografia catalanista. El musulmà ha estat considerat com l’enemic dels fundadors mítics de la pàtria. El retorn de l’islam, la seva presència actual i la recuperació de la memòria de l’islam català podria servir per a tancar aquesta ferida.

—Segons el vostre parer, l’Estatut d’Autonomia de Catalunya no fa justícia a la persecució que han hagut de suportar els musulmans...

—L’Estatut d’Autonomia parla de la

TINA BAGUÉ

rehabilitació de tots aquells que van ser perseguits, però quan es va redactar hom pensava en la República i en els represaliats pel franquisme. Això es pot ampliar i, de la mateixa manera que es fa una recuperació de la memòria serfardita —que em sembla molt bé que es faci—, es pot recuperar també la memòria dels musulmans catalans.

—També denuncieu un incompliment de drets, que arrenca des de la Constitució espanyola. Quins són els principals drets que són vetats als musulmans?

—La Constitució estableix la igual-

tat de drets, independentment de la religió. Més tard, l’any 1992, el parlament espanyol va fer una llei que atorgava alguns drets als ciutadans musulmans, jueus i evangèlics, cosa que no s’ha complert. Un exemple és el dret a l’obertura de llocs de culte, com també el dret de ser enterrat en cementiris públics segons el ritu musulmà. Això és molt greu, perquè obliga els musulmans a repatriar els cossos dels seus difunts. Un altre és el de l’alimentació *halal*, que sembla complicat però que en realitat és molt senzill. També hi ha la qüestió de l’ensenyament de la religió a les escoles. Podem estar contra això, però no priva que sigui un dret. Els pares tenen el dret legal i jurídic que els seus fills rebin classes de religió islàmica a les escoles, i això no es compleix.

—L’oposició veïnal a les mesquites és potser la part més visible del rebuig social que en alguns casos reben els musulmans. Per què creieu que hi ha aquesta oposició?

—No és l’única mostra de rebuig, però és molt simbòlica. És una qüestió molt important perquè és a través dels llocs de culte que els musulmans es volen fer visibles en la societat i participar-hi. És el símbol de la presència de l’islam i per això volen tenir-les als llocs on viuen. Però, amb sort, s’acaba enviant les mesquites a la perifèria de les ciutats, perquè no molestin.

—Molts experts en immigració assenyalen que per facilitar la integració dels musulmans cal potenciar la figura de l’imam moderat enfront del radical. Això es fa bé?

—Jo no penso que per millorar la integració calgui potenciar la figura de l’imam. Fins i tot és un error fer dels imams els representants de les comunitats musulmanes. En primer lloc, perquè no en són els representants; no es pot projectar l’esquema clerical catòlic en l’islam, perquè l’imam no té res a veure amb el sacerdot; l’imam

Catalunya, s’explica per la pròpia naturalesa del judaisme: “La religió jueva no es practica d’amagat; passa que, tot i que no s’hi nega l’assistència a ningú,

la litúrgia va adreçada a un públic jueu. A diferència de les altres grans religions, els jueus no fem proselitisme, no fem publicitat de la nostra litúrgia; el

judaisme no és universalista, és més interreligiós”, diu Anguita.

Actualment, segons els càlculs de les associacions jueves catalanes, als

només dirigeix el culte religiós, però no és cap autoritat religiosa. En segon lloc, els imams no tenen gaire predicament en les comunitats musulmanes, precisament per la dificultat d'obrir llocs de culte. Actualment, a les mesquites de Catalunya, només hi ha capacitat per a un 7% dels musulmans. En tercer lloc, allò que demana la comunitat a l'imam és que sigui el garant de la cultura d'origen, cosa que encara el fa la persona menys apropiada per a contribuir a la integració.

—**També sou crític amb el Consell Islàmic de Catalunya, que rep ajuts de la Generalitat i no representa la totalitat dels musulmans...**

—El consell ofereix una imatge de pluralitat, però sense contingut. Els imams del consell es presenten a actes públics per fer veure que són tolerants, però a l'hora de la veritat no reclamen mai drets. Una representació de qualsevol col·lectiu que no reclami res en una situació com la nostra és un escàndol. El consell tampoc no accepta l'imamat femení, cosa que vol dir que la Generalitat potencia una representació que exclou les dones.

—**Què es pot fer per millorar les relacions entre les tres grans religions monoteistes?**

—Al marge de la qüestió política, a Catalunya jueus i musulmans participen en actes religiosos des de fa anys sense problemes. Aquí no hi ha cap conflicte religiós. El diàleg interreligiós és una de les claus per a apropar les persones. Quan es posen cara a cara persones de diverses tradicions, els estereotips cauen. Realment, a la vida quotidiana tothom té preocupacions semblants i es d'això que hem de parlar. El diàleg ajuda a posar fi a aquesta competitivitat absurda entre religions.

territoris de parla catalana aquesta comunitat es concentra bàsicament al Principat, on hi ha aproximadament unes 10.000 persones que es conside-

ren jueves, mentre que al País Valencià n'hi ha unes 1.500 i poc més de mig miler a les illes Balears. Pel que fa al nombre d'oratoris, a Catalunya, segons dades de la Generalitat, hi ha quatre sinagogues, totes a Barcelona. Al País Valencià la xifra és la mateixa: n'hi ha dues a la ciutat de València i dues més a Alacant. A les illes Balears, en canvi, només hi ha la sinagoga de Palma de Mallorca. Val a dir que les dades del País Valencià i les Illes han estat facilitades per les entitats jueves, perquè el govern valencià i el balear diuen que no tenen cap estudi sobre el nombre d'oratoris i de practicants de les religions musulmana i jueva.

A banda d'això, cal tenir en compte que la comunitat jueva catalana, com en unes altres parts del món, es divideix en tres corrents: els tradicionalistes, els liberals conservadors i els liberals reformistes. A Catalunya, per raons històriques, el corrent majoritari és el tradicionalista o ortodox, que es caracteritza pel fet de viure el judaisme a la manera antiga. Els liberals, en canvi, que a Catalunya són més minoritaris, consideren que cal adaptar-se al temps i al lloc on es viu. Això ho fan amb més o menys mesura si són conservadors o reformistes, però, en general, es caracteritzen per una observança més suau en qüestions com ara els preceptes de celebració del sàbat. A València, en canvi, el corrent majoritari és el conservador, mentre que la sinagoga de Palma de Mallorca és ortodoxa, tot i que es decanta cap a una certa modernitat.

Una religió en expansió. La comunitat musulmana catalana és molt més nombrosa que no la jueva, sobretot a causa del fenomen migratori. La majoria d'estudis assenyalen que la xifra de musulmans a Catalunya volta les 300.000 persones, mentre que al País Valencià n'hi ha aproximadament 130.000. Tot i que la majoria provenen del Marroc i d'Algèria, hi ha musulmans subsaharians, com també del Pakistan i de l'Orient Mitjà. Aquesta presència més nombrosa de l'islam es tradueix també en la quantitat de centres de culte. Segons dades de la Generalitat de Catalunya, a final del 2007 al Principat hi havia un total de 169 mesquites, la majoria de les quals

situades a l'àrea propera a Barcelona i al Maresme. Pel que fa al País Valencià, segons dades de les associacions islàmiques, hi ha 24 mesquites a les comarques valencianes, 24 més a les alacantines i 18 a les de Castelló, cosa que representa un total de 66 centres de culte musulmà.

Una de les principals associacions presents al País Valencià és el Centre Cultural Islàmic de València, que treballa per fomentar la cohesió entre els musulmans i la resta de la societat, a través d'activitats diverses, tant de formació com de suport. Segons la presidenta del centre, Amparo Sánchez, el llegat de segles de presència musulmana a les terres valencianes és molt important. "El problema és que aquest llegat passa més desapercbut, perquè no és arquitectònic, sinó agrícola, com ara la taronja; o bé econòmic, com la indústria de la ceràmica o la pell. També és molt important el llegat lingüístic, amb moltes paraules que provenen de l'àrab", explica. Segons Sánchez, l'aportació musulmana en l'àmbit cultural valencià és molt potent. Tot i passar desapercbut, fan actuacions importants a les universitats i també a l'àmbit econòmic, dirigint algunes empreses.

Sigui com vulgui, el rebuig a jueus i musulmans encara és molt present. "Hi ha una barreja de molts factors; la islamofòbia s'arrossega des de fa molts anys perquè els musulmans han estat considerats com a enemics. Com que no ens coneixem prou be, es fan generalitzacions, i sempre negatives", es queixa Amparo Sánchez. Segons la presidenta del Centre Cultural Islàmic de València, l'única manera de crear punts d'encontre entre les tres grans religions és el diàleg. Aquesta és, de fet, la mateixa percepció que té la comunitat jueva. Segons Jai Anguita, president de l'associació Bet Shalom, importa sobretot fer entendre que la societat catalana és multicultural. "Els jueus hem sofert dos rebuigs històrics, un que s'ha materialitzat amb la persecució religiosa i amb la idea del *lobby* jueu, amo de la banca, al qual s'atribueixen tots els mals de la societat. Aquest tòpic encara hi són, a la societat catalana. Però, a més, hi ha el greuge històric de considerar que *jueu* és sinònim d'*hebreu* o *israelita*. No es

Una comunitat amb moltes famílies

Igual com passa amb el judaisme, l'islamisme també és format de diversos corrents i organitzacions, que també es caracteritzen per una observança més o menys estricta dels preceptes religiosos. Segons que assenyala Abdenur Prado, president de la Junta Islàmica Catalana, que ha publicat no fa gaire el llibre *El retorn de l'Islam a Catalunya*, un dels principals moviments presents en terres catalanes és l'anomenat Al-Adl wa al-Ihsan –que es pot traduir per ‘Justícia i espiritualitat’–, fundat al Marroc els anys 70. És un corrent contrari a la legislació laica i al racionalisme, però accepta la democràcia i rebutja la violència. Un altre dels corrents importants és el Minhaj-ul-Quran, fundat el 1980 al Pakistan, que té un caràcter més reformista i aposta per l'educació i la investigació científica, tot i que nega les teories evolucionistes de Darwin. Pel que fa als musulmans subsaharians, cal destacar sobretot la Muridiya, un moviment nascut al Senegal

que es va convertint en el referent de la població vinguda d'aquesta part de l'Àfrica. Cal destacar també la presència del wahhabisme, un corrent musulmà molt conservador vinculat a l'Aràbia Saudita, que té una mesquita important a València. Ara bé, segons els experts, el corrent que augmenta més darrerament i que podria esdevenir dominant és el salafisme, que, com explica Prados, defensa un islamisme molt rígid i dogmàtic, oposat als valors de la societat occidental. Dins aquest corrent, cal destacar també la presència de la Yama'at at-Tabligh al-Dawa, un moviment molt fort al Pakistan que té presència a nombroses mesquites de Barcelona. La influència d'aquest moviment, a més, és molt important, com ho demostra el fet que el líder al Principat és Hassan Saaou, president del Consell Islàmic Cultural de Catalunya. El problema que presenta aquest moviment és que propaga l'allunyament dels musulmans respecte a la societat d'acollida.

pot culpar els jueus de les accions que pugui portar a terme un govern determinat”, diu Anguila, en referència al conflicte entre israelians i palestins.

Així i tot, com constata la historiadora Dolors Bramon, que fa uns quants anys que va publicar un llibre sobre la discriminació d'aquests dos col·lectius al País Valencià, titulat *Contra moros i jueus*, considera que hi ha hagut una evolució en la percepció que es té dels jueus, cosa que li fa pensar que avui dia l'antisemitisme existeix. “La simpatia pel poble jueu va quedar molt marcada, sobretot a Catalunya, per persones del món de la cultura com, per exemple, Salvador Espriu, i també de la política, com Jordi Pujol, que com a president va fer el primer viatge a l'estranger a Israel. També hi va contribuir l'antifranquisme, que recordava la presència, per exemple, de la guàrdia mora del dictador o la seva declarada simpatia pels pobles àrabs. Abans dels desastres actuals, les coses ja havien anat canviant a conseqüència de la primera i la segona intifades, entre més motius. Però si ara el president Montilla ha promès frenar qualsevol acció antisemita vol dir que les relacions entre musulmans i jueus empitjoren, i l'estat d'Israel en té la seva part de culpa”, diu Bramon.

Xevi Camprubí